

A MAGYAR NEMZETISÉGI POLITIKA

A NEMZETISÉGI KÉRDÉST méltán nevezhetjük minden magyar politika sarkpontjának és próbakövének. Nemzetiségi politikánk legmagasabb megfogalmazásában európai küldetésünk lényege is benne rejlik: megteremteni a békés együttélés lehetőségét Délkelet-Európa különböző népei között. Ez a feladat azonban rendkívül bonyolult és súlyos következményű, mert nemcsak a jelenlegi, hanem a szentistváni magyar határokon is túlnyúlnak olyan etnikai határvonalak, amelyeknek népei a határokon túl önálló államot alkotnak. Akármelyik égtáj felé fordítjuk szemünket, mindenütt ugyanezt a jelenséget látjuk. S tisztában kell lennünk azzal, hogy részünkről valamely népcsoport számára a nemzetiségi jogok legteljesebb státusának megadása sem közelítheti meg azt a teljességet, amelyet a saját nemzetiségű állam biztosít. Az utolsó száz esztendő nemzetiségi harcai Magyarországon – a hazai német népcsoportok kivételével – nem annyira kisebbségi jogokért folytak, mint abból a célból, hogy az elnyert új keretekben felerősödve annál könnyebben biztosíthassák az egyesülés lehetőségét a magyar határokon túl, de a velük összefüggő etnikumban élő államalkotó testvéreikkel. A nemzetiségek politikájában tehát mindig meghúzódott és ha arra lehetőség nyílt, nyíltan kifejezésre jutott az irredenta. A magyar nemzetiségi politikának így az ország határain belül élő nemzetiségek és az államalkotó magyar nemzet szimbiózisának megteremtése mellett állandóan az ország integritásának megőrzésére is gondolnia kellett és kell ma is. A nemzetiségi kérdés rendkívül összetett volta és a nemzetiségi politika kényszerű kettőssége – eltekintve olyan külső hatótényezőktől, mint amilyen például a bécsi udvar bifurkáló politikája volt – Magyarország számára rendkívüli mértékben megnehezítette ennek a kérdésnek megoldását. Különösen a gyakorlati megvalósítás körül, amelyek tiszta elvek alapján történtek, merültek fel állandóan nehézségek, hiszen a nemzetiségek végső célja irredenta törekvések elérése, azaz az országtól való területi elszakadás volt és így szükségképen elégedetlenek kellett, hogy legyenek, vagy legalábbis elégedetlenséget kellett, hogy mutassanak a magyarság még oly bőkezűségével szemben is, amellyel számukra a jogokat és életlehetőségeket biztosította.

A jelenlegi helyzetet csak a múlt ismerete alapján ítélni lehetjük meg helyesen, ezért rövid pillantást vetünk a nemzetiségi kérdés fejlődésére.

A MAGYARSÁG, mint valamennyi vele egysorsú rokon nép, a nagyobb nyomás elől Nyugat felé haladva meghódította az útjába kerülő népeket és szolgálatába állította azokat. Nomadizáló, pász-

torkodó életmódja mellett, ami gazdasági életformáját jelentette, a meghódított népeket nem igazta le, hanem vezetőikkel szövetséget kötött és az alantasokat gazdasági szolgálatokra kényszerítette, anélkül, hogy szokásaikban, erkölcsükben, vagy nyelvükben háborgatta volna őket. Az ilyen meghódolt népek a maguk értékeit magukkal hozva, rendszerint felolvadtak a hódító népben.

Amikor a magyarok jelenlegi hazájukat elfoglalták, itt olyan népelemek nem éltek, amelyek mint nemzeti kisebbségek számításba jöhettek volna. Különböző szláv népszilánkok éltek elszórta az országban és miután olyan vezérük vagy fejedelmük nem volt, akikkel a magyarság az ázsiai szokásokhoz és hagyományokhoz híven megegyezést köthetett volna, ezek az apró népi szilánkok egyenként hódolva be a magyaroknak, felszívódtak a magyarságban éppen úgy, mint a később betelepülő besenyők és kúnok, akik a tatár népek nyomása elől menekültek az országba és kértek vendégjogot a magyar királyoktól. A kún és besenyő szokásjog még a XIII., illetve XIV. században is érvényben volt és a besenyőkkel kapcsolatban még Nagy Lajos király is hivatkozik „besenyő törvényeikre”.

Ennél a magatartásnál természetesen tekintetbe kell venni azt, hogy a X–XIII. században számottevő nemzetiségek nem éltek az országban. A honfoglaláskor itt talált apró néptörödékek akkorára már teljesen elmagyarosodtak és csupán néhány elszórt német, vallon és francia teleppel találkozunk. A Balkán felől a Kárpátok vonulatán előnyomuló oláhokról a XIII. században történik először említés, amikor a délkeleti Kárpátok peremén nagyobb számban jelennek meg. A középkori magyar nemzetiségi politikára nézve talán a legjellemzőbb az, hogy míg az Erdélybe települő szászok számára készséggel megadta az önkormányzati jogok teljességét, mert értéket jelentettek az állam számára, addig a kiváló katonai szervezettel rendelkező és messzelátó politikai vezetés alatt álló német lovagrend veszélyét felismerve, hogy azok államot fognak maguknak alakítani: fegyverrel űzte el őket a végekről. Mint ismeretes, a német lovagrendnek ugyanez a nagymestere vonult lengyel fennhatóság alá és ott alakította meg lovagrend-államát, amelynek megalapítása Erdély szélein nem sikerült. Ennek a magyar magatartásnak a tanulsága, Szekfü Gyula szerint: „A magyarság elősegítette idegenek autonóm életét, de nem saját kárára és veszélyére.”

A középkori magyar államban kétféle okból nem beszélhetünk nemzetiségekről. Az egyik az az ok, hogy a középkor mai megfogalmazásában nem ismerte a nemzetiségi kérdést, a másik, hogy a középkorban Magyarország területén nem éltek számottevő mennyiségben kisebbségek. A X. és XI. században Magyarország úgyszólván teljesen magyar etnikumu volt és idegenek legfeljebb a hospesek voltak, majd a tatárjárás és az azt egy évszázaddal követő, három esztendeig tartó pestisjárvány után történt települések sem

jelentettek problémát, mert a magyarság az országban közvetlenül a mohácsi vész előtt is még 80–85%-os számarányban volt képviselve az ország lakosai között. A mohácsi vész, az azt követő török hódoltság, állandó háborúk és a céltudatos Habsburg telepítések következtében zuhant le a nagyhatalmi Magyarország nemzetiségileg olyan viszonyok közé, hogy a magyarság a különböző nemzetiségekkel szemben kisebbségben maradt az országban.

A török korszak után a magyarság mérhetetlenül megfogyatkozott számában. A törökdúlás pusztítására nézve jellemző, hogy míg 1552-ben Délbihar öt járásában 42.000 magyar lakott, a századfordulóra már csak 5.000 lakos maradt. Ezzel a nagyarányú pusztulással kapcsolatban azonban nem szabad a magyarságot illetően hamis szemléletbe esni, amelynek ellenérveit Szekfű Gyula „Rövid nemzetiségi történet” című művében a következőkben sorolja fel: „Aki a nemzetet népszámlálási statisztika „néptalaj”-nagysága vagy letöredezése és hasonló materiális eszközök közvetítésével szemléli, az tényleg azt hihetné, hogy a magyarság e korban árnyékká vált, kitörlődve az európai realitások közül. A valóságban a török kor századaiban sokat szenvedett, sokat vesztett, de ahelyett, hogy elpusztult volna, a keresztény népek sorában oly magasra hágott, mint talán korábban sohasem. Történetünket és benne nemzeti nagyságunkat nem lehet a „népiség” kategóriába beleygőmőszölni, nagyságunkat mindenkor a lélek s benne a politikai és műveltségi érték adta, mely ezekben a századokban sem tört meg, inkább soha nem látott virágokat hozott, mégpedig nemcsak a legmagasabb műveltség körében, Zrinyiben és Rákóczi Ferencben, nemcsak vallási téren Pázmányban és Melius Péterben, Dávid Ferencben, akik mind külön szint jelentettek Európa spektrumában, hanem a Balassa Bálint vezette utolsó végvári katonában, s a török iga alatt vért izzadt jobbagyban is, aki nemzetiségét s annak hagyományait akkor sem hagyta el. Virtus és honestas, religióval együtt, annak a kornak európai ideáljai ott tündököltek ebben a magyarságban, melyet mély és magas kultúrára, népiségre és attól elszakadt idegen felső rétegre osztani lehet ugyan, de aki ezt megteszi, az nem fogja megismerni saját nemzetének igazi nagyságát. Jelen témánkat illetően az itt a lényeges, hogy a magyarság elvesztve sok mindent, önmagát megtartotta, önmagához hű maradt és ezzel lett szám- és területbeli veszteségein felülemelkedve kis és gyenge népből nagy nemzet.”

Ennek a Szekfű által jellemzett heroikus kornak az emlékei és hagyományai nemcsak a magyarságra nézve megszenteltek, hanem magukkal ragadóak voltak a nemzetiségekre, elsősorban a hazai németiségre nézve. A hősiességet, a szabadságot, az uraságot azonosították a magyar fogalommal. A XIX. században jutnak ezek a más fogalmakat takaró fogalmak egyre élénkebben kifejezésre és hatnak azután egyre erőteljesebben a nemzetiségekre.

A nagy francia forradalom szabadságeszméinek hullámverésében Délkelet-Európában a magyarság az, amely Béccsel szemben a szabadságért küzd. Ugyanezekben az időkben a magyar nemesség az a társadalmi fenomén, amely az osztrák, morva és cseh beamterekkel szemben az úri mivoltot képviseli. A magyarság ezekben az időkben a nemzet, amely képes és kész fegyvert fogni szabadságának kivívásáért, ő az, amely egy új korszak szellemét hirdeti és berendezkedését sürgeti, ő szabadítja fel a jobbágyságot és tárja szélesre a polgárság előtt a társadalmi és gazdasági érvényesülés kapuit. A XIX. század második felében a rokonszenvek felébredése a magyarság iránt nagy mértékben onnan származott, hogy a szabadságharc idején a magyarságra úszított nemzetiségek kénytelenek voltak azt tapasztalni, hogy szolgálataikért ajándékképpen ugyanazt kapják Bécsből, mint amit büntetésből a magyarok kaptak. A későbbi fejlődés azonban nem engedte meg, hogy a németeket kivéve a magyarság valamennyi nemzetiségével megtalálhassa a testvéri együttélés lehetőségeit. De ha ezekre az időkre gondolunk vissza, úgy nem csodálkozhatunk a sujtásos magyar dolmányban járó kokárdás németeken, nem csodálkozhatunk azon, hogy a derék budai sváb polgárok, kézművesek és kiskereskedők, csakhogy valamiben hasonlítsanak a magyar úri rendhez, „von”-t akasztanak a nevük elé. Éppoly kevésbé csodálkozhatunk azon is, mint azon, hogy a magyar szabadságharcban német nemzetiségű tábornokok és főtisztek vettek a magyarság oldalán részt és készek voltak mártirhalált halni a magyar szabadságeszméért, mint ahogy lelkes bécsi diákok küzdöttek a honvédek oldalán a császár seregei ellen. Ezek az eredői annak a folyamatnak, amelyet magyarosításnak neveznek.

A mult század végéig a vezetőrétegek jelentették a nemzeteket éppúgy, mint a nemzetiségeket, míg ma minden nemzeti politika a nép széles vállaira épül. Merőben új helyzettel, új törvényszerűségekkel és lehetőségekkel kell számolnunk a jelen pillanatban, mint amelyekkel akár még az első világháború előtt is számolni kellett és lehetett. A szabadságharc után a magyarság a legkomolyabban nézett szembe a nemzetiségi kérdéssel, mint ahogy az 1848-as nemzetiségi törvény, amelyet a felelős magyar minisztérium nyújtott be és a független magyar parlament emelt törvényerőre, szintén a legnagyobb nyiltkeblűséggel foglalkozott ezzel a kérdéssel. A magyar országgyűlés 1861 évi július 6-i felirata a következőket mondja: „Mi teljes jogegyenlőség alapján akarjuk kifejteni és biztosítani alkotmányos életünket. Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve sem vallás, sem nemzetiség a honpolgárai között különbséget ne tegyen s akarjuk, hogy más nemzetiségű honfitársaink nemzetiségi igényei mindenben, mi az országnak politikai szétdarabolása s törvényes függetlenségének feláldozása nélkül eszközölhető, törvény által is biztosíttassanak.”

A magyarság abban az időben a nemzetiségi kérdésnek kétféle megoldását látta. Eötvös József, aki Magyarország nemzetiségi politikáját, illetve annak alapelveit talán évszázadokra szabta meg, a következőkben fogalmazta meg e kettős lehetőséget: az első megoldás szerint a nemzetiségi kérdést úgy lehet megoldani, ha minden egyes nemzetiségnek jogköre a törvényben szabatosan meghatározottatik; a másik megoldás, hogy a haza minden polgárának egyéni szabadsága, valamint másban, úgy nyelvök és nemzetiségük tekintetében teljesen biztosíttassék, vagy más szavakkal, hogy a kör, melyben az egyes nemzetiség mozoghat, ne a törvény által határozottassék meg, hanem az egyének szabad akaratától függjön. Eötvös megállapítja, hogy az első elv csak abban az esetben volna keresztülvihető, ha az „a birodalom egész körében, – sőt ezen túl is – keresztül nem vitetett, azaz míg az országok oly felosztása nem sikerül, amely mellett minden egyes népfajú nemzetiség külön határokat nem nyer; s ezen elv szép, nagyszerű lehet, sőt talán kivihető is, de olyan, mely ha valaha életbelép: csak az osztrák birodalom romjain ülheti diadalát”. Eötvös fejtegetései során ahhoz a végső megállapításhoz jut, hogy a nemzetiségi kérdést egyedül az 1848-iki törvények becsületes végrehajtása útján lehet megoldani. Ezt a tételét a következőkben fogalmazza meg „A nemzetiségi kérdés” című, 1865-ben megjelent művében: „Midőn az 1848-iki törvények által a nemesi kiváltságokat megszüntettük s az ország polgár- s politikai jogait az ország minden lakóira oly census mellett terjesztettük ki, melynek következtében e jogok az ország egy részében olyanok által gyakoroltatnak, kik többségben nem a magyar nemzetiséghez tartoznak, a nemzetiségi egyenjogúság praktikus kivitelére csak az 1848-iki törvények végrehajtása s az kívántatik, hogy közigazgatási szervezetünkbe az önkormányzás elvéhez, avagy azon formákhoz ragaszkodjunk, melyet hosszú mult s a nemzet erkölcsi és szokásai egész létünkkel összeforrasztották. A jogegyenlőség elvét fenntartva s ragaszkodva közigazgatási szerkezetünkhöz, az állás, melyet az egyes nemzetiségek az országban elfoglalnak, csak saját akaratuktól s azon szabadságtól függ, mely a helyhatósági életnek hazánkban biztosítatik: s e feltételek alatt a nemzetiségek teljes kielégítése csak az idő kérdése lehet, mely midőn a szenvedélyeket lecsillapítva s az egyes követeléseket azon mértékben redukálja, melyben azok az ország érdekeivel és mások méltányos igényeivel megférnek: egyszersmind meg fogja győzni e haza minden nemzetiségeit, hogy mindent mi ezen határok közt elérhető, elérhet.” Az 1868-ik évi úgynevezett nemzetiségi törvény ezeknek az elveknek az alapján készült el és hiányossága talán csupán annyi, hogy a nemzetiségek nem elégedtek meg mindannak elérésével, „mi ezen határok között elérhető”. A dualizmus korának nemzetiségi problémái az irredenta terüle-

teire csúsznak át és okozóivá lesznek az 1918 évi tragédiának és az azt követő trianoni békediktátum rendelkezéseinek.

ILYEN ELVEK alapján indult újtára a magyar nemzetiségi politika, messze megelőzve a kort, amely a világháború után megteremtette a kisebbségi jog elveit és statutumát. Az 1868. évi tc. "biztosította a nemzetiségek számára mindazokat a jogokat, amelyek keretében szabadon élhetik nemzeti életüket. Az alsófokú közigazgatási hatóságok előtt meg volt adva a szabad nyelvhasználati joguk és az alsó- és középfokú iskolákban a törvény biztosította számukra az anyanyelven történő oktatást. Hogy a törvényben szentesített elvek mégsem hajtódhattak maradéktalanul végre és hogy a magyarság és a nemzetiségek között egyre feszültebb és ellenségesebb lett a viszony, annak más okai is vannak. Bécsi körök a kiegyezés után sem változtatták meg a magyarsággal szemben táplált érzelmeiket, úgy, hogy a magyarság kénytelen volt megindulni az úgynevezett közjogi harc sok energiát felemészítő és kevés eredményt hozó ösvényén. A nemzeti szuverénitásra irányuló törekvés súlyos áldozatokat kívánt a magyarságtól, de a nagyobb kár onnan származik, hogy a magyarság valóságérzete a jogi paragrafusok és alkotmányos tételek között megkopott és olykor teljesen elsikkadni látzott. A XVIII. század barokk formái lettek úrrá annak belső tartalma nélkül. Magától értetődik, hogy ilyen körülmények között a magyarság számos politikai hibát követett el a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban és a gazdasági fellendülés közepette politikai vonatkozásokban is vétkes illúzióknak engedte át magát. A lelkeken a magyar imperializmus eszméje lett úrrá, amely ellen hiába küzdöttek a nemzet legkiválóbbjai. A németből asszimilált Rákosi Jenő napilapja, a Budapesti Hirlap, volt a magyar imperializmus eszméjének legfőbb szócsöve, amely a magyarságnak kizárólag fényoldalait mutatta be és azt hirdette, hogy iskolákon és magasabbrendűségi jelenségein át asszimilálni tudjuk valamennyi nemzetiségünket, így hirdetve meg a harmincmillió magyarországi álmát, addig másfelől állandó támadásokat intézett a németesség ellen és ezzel hozzájárult a német Schulverein által megindított sajtópolémia kiélezéséhez, anélkül, hogy bármi pozitívumot tudott volna elérni. Ennek a kornak szellemisége azt hitte, hogy a harmincmillió magyarországi valóság és az mindenki mástól függetlenül tudja megoldani a kérdéseket. Ezeknek a problémáknak fejtegetésére azonban csak később térünk rá és most csak annyiban említettük, amennyiben közvetlenül befolyásolták a magyar nemzetiségi politikát. A közjogi harc és a magyar társadalom belső torzulásai mellett a nemzetiségi politika helyes kifejlődésének és sikerének legnagyobb akadályát mégis Bécsben kell keresnünk a természetes és alapvető akadály: a nemzetiségek feltétlen irredentizmusa mellett. Legfőképpen Ferenc Ferdinánd politikája vágta el minden lehetőségét annak, hogy a

magyarság megegyezésre juthasson a nemzetiségekkel. A nemzeti-ségek, amelyek a századforduló óta egyetlen lépést sem tettek Bukarest, Belgrád, Prága előzetes beleegyezése és tudta nélkül, a konopisti kastélyban találták meg a legerősebb támogatást törekvéseikhez. Ferenc Ferdinánd trialisztikus elképzelései és népi autonomista tervei messzemenően egybevágtak a nemzetiségi törekvésekkel és a helyzetet még súlyosabbá tette a trónörökös elfogult és féktelen magyargyűlölete.

Ugyanabban az időben, amikor Bismarck a legerélyesebb eszközökkel folytatta a germanizálás munkáját keleten a lengyelekkel szemben, a liberális Magyarországon nem találnak visszhangra Grünwald Béla szavai, amelyekkel a német nemzetfilozófia elveit átvéve, megfújja a riadót a szlovák terjeszkedés ellen, a következőket írja: „A magyar nemzetiség uralma az országban lakó többi népfaj felett nemcsak nem áll ellentétben az emberiség érdekeivel, hanem midőn saját nemzeti érdekeit érvényesíti s az önálló nemzeti fejlődésre képtelen s az alatta álló kis népfajokat asszimilálja s egy magasabban álló népfajba olvasztja, az emberiségnek szolgál, mint a civilizáció bajnoka.” ...„Valóban – írja Szekfű Gyula Magyar Történetében – mikor egész Európa a Nemzeti Erőszakot alkalmazta, mi erre gyengék voltunk, mi csak az erőszak látszatát kellett fel. Ez volt igazában nagy hibája a kiegyezési kor nemzedékeinek.” Amikor a magyarországi nemzetiségek irredenta törekvései már régen valóságot és pozitív politikai formákat öltöttek, amikor vágyaikat nemcsak a Monarchia bukására leső idegen hatalmak, hanem a Monarchia leendő uralkodója is táplálta, akkor a magyarság azt hiszi, hogy névmagyarosítás útján, iskolák segítségével asszimilálni tud idegeneket és amikor az idegenek feltöltik népileg és birtokba veszik gazdaságilag az országot, akkor fantáziálnak magyar imperializmusról túlhazbó frázisok hangoztatásával, Budapesten. Ha egy nemzet történetében van tragikus korszak, úgy minden bizonnyal közülük az a legtragikusabb, amelyben önmaga okozza a tragédiát. A dualizmus korát magyar szempontból ilyen korszakok sorába iktathatjuk. Mentsége azonban ennek a kornak és nemzedékeinek, hogy egy széthullásra érett birodalom tagjaiként voltak kénytelenek élni életüket és nem csoda, ha Ferenc József „aranykorában”, nem tudták és nem merték elhinni a vég közelségét. 1918 tragédiájával szemben értetlenül és dermedten állott a nemzet, mert vezetői és főleg hangadói nem ismerték fel a tragédia bekövetkeztének okait és összefüggéseit. A tragédia nagy meglátóját, Ady Endrét Rákosi Jenő bélyegezte nemzetárulónak és zárta ki a nemzeti közösségből a Budapesti Hírlap hasábjain.

AZ 1868. ÉVI NEMZETISÉGI TÖRVÉNYNEK Deák Ferenc től javasolt szövegében az országgyűlési törvénykezés és államkormányzás nyelvén a magyar állapotokat meg. Ugyancsak Deáktól szár-

mazik az a rész, amely szerint: „Magyarország összes honpolgárai politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, egy osztatlan, egységes magyar nemzetet, melynek a hon minden polgára, bármely nemzetiséghez tartozék is, egyenjogú tagja.” A politikai nemzet keretében tehát, amely nem más, mint a rendi világból származó „natio hungarica” korszerűsített mása, mindenki teljes egyenjogúságot élvez, mint ahogy a rendi nemzetben is voltak nem magyar nemesek, de mindannyian ugyanazon magyar nemesi náció egyenrangú tagjai. A század nagy magyar szellemei, Széchenyi, Eötvös és Deák nem voltak etatisták, az állami fegyelmet nem elnyomás, hanem művelődés eszközeként akarták használni, össze akarták egyeztetni az emberi szabadság liberális tanával. Amíg azonban a politikai nemzet fogalmának alapján beszéltek és írtak az országban történet-román-szerb nyelvű magyarokról, addig a tótok ragaszkodtak az 1861-iki turócszentmártoni nemzetgyűlés határozatához s a tót nyelvterületből felvidéki szláv kerületet akartak létesíteni, amelyen ők, mint többségi uralkodó nemzet rendezkedhessenek be; a románok Erdély autonómiájához ragaszkodtak, a szerbek a szerb vajdasághoz, mely Magyar- és Horvátország szerb többségi területeit foglalná magába teljes szerb állami kizárólagossággal, cirillbetűs szerb hivatalos nyelvvel, címerrel, zászlóval, vajdával. Elképzelésük nem ismeri a vegyes lakosságú területet, nem ismeri a kisebbségek védelmét, hanem a vegyes államot lehetőleg homogén részekre akarja bontani. A törvény tehát – írja Szekfű Gyula – kísérlet maradt és senkinek sem kellett, sem a magyart, sem a többségi népet nem elégitve ki.

A századfordulóra tehát idáig fejlődött a nemzetiségi kérdés Magyarországon, amelynek első eszmei zászlóvivője a magyarság volt és amelynek alapjait, a nyelvi és irodalmi műveltséget a magyarság segítségével vethették meg a nemzetiségek.

Magyarország a nagy lehetőségek idején nem volt képes és hajlandó Európa mintájára erőszakot alkalmazni nemzetiségeivel szemben és így jutott el egy állandó anyagi és tekintélyvesztéssel járó harc során oda, hogy a világháború kitörésének pillanatában már csak a Gesamtmonarchie fegyelme és egyre kétesebb értékű eszméje tartotta együtt a nemzetiségeket. A bukás pillanatában valamennyien megindultak a maguk útján. Így alakultak meg a népek önrendelkezési jogának elvén az úgynevezett utódállamok. A magyart kivéve mindenkit megkérdeztek a Duna medencéjében, hogy mennyiben és miként akar élni e jogával?

A trianoni békediktátum Magyarország 325.000 négyzetkilométer területéből 232.000-et elvett és csak 93.000-et hagyott meg. Magyarországnak a világháborút megelőzően közel 21 millió lakosából 7 és félmillió maradt a csonkaországban, amiből 6 millió 600.000 volt magyar, míg 3 millió 300.000 magyar az utódállamok területén kisebbségi sorsba került. Magyarország számára merőben

új helyzetet teremtett nemzetiségi vonatkozásban. A trianoni Magyarországon az egyetlen számottevő népi kisebbség a német volt, úgy, hogy a nemzetiségi probléma úgyszólván kizárólag rájuk szűkölt le, ha a körülbelül egymillió főnyi zsidóság kérdését, mint különálló problémakört, más kategóriába soroljuk. Ezzel szemben a magyarság 33 százaléka lett népi kisebbséggé, úgy, hogy a magyar nemzetiségi politika 180 fokos irányváltoztatással számolva, kisebbségi politika lett, amelynek főfeladata a trianoni határon túl élő magyarság lehető védelmezése volt és ennek kellett alárendelni minden más szempontot.

A világháború befejeztével Európában negyvenmillió ember került kisebbségi sorsba és ezzel egyidejűen megindult a kisebbségi szemlélet és jogrend új fejlődési iránya is. Míg a világháborút megelőzően a nemzetiségek aspirációi arra irányultak, hogy saját területükön rendezhessenek be szuverén életet, addig a világháború utáni kisebbségek politikájuk főcélját abban látták, hogy a fölöttük uralkodó államokban megtalálják nemzeti életlehetőségük jogi és kulturális kereteit. A kisebbségi jog filozófiája visszakanyarodott a középkori autonómiák rendszerének eszméjéhez és elérendő célul az autonómiák megteremtését tűzte maga elé, ami pedig nem egyéb, mint az állami szuverénitás védelme alatt, de legfőbb ismérve, a külpolitika gyakorlásának lehetősége nélkül, megfelelő szolgáltatások ellenében jogokkal körülbástyázott életet élni. A kisebbségek azonban csak annyira különíthették el magukat a külpolitikától, amennyiben lemondtak annak gyakorlásáról, egyébként két évtizedes küzdelmük során annak teljesen kiszolgáltatott függvényei voltak.

Magyarország elé a trianoni változás óta a nemzeti jövőendő parancsa azt a feladatot állította, hogy minden vonatkozásban, így nemzetiségi téren is rendet teremtve a maga portáján, ne csak az ellenséges támadásokat védje ki, hanem példát mutatva tegyen bizonyosságot dunavölgyi elhivatottsága mellett. Más szavakkal, meg kellett találnia a szimbiozist nemzetiségi kisebbségeivel, tanújelét adva ezzel annak, hogy ha önmaga intézheti ügyeit, úgy képes e súlyos kérdés megoldására.

A román, szlovák, szerb, bunyevác és egyéb nemzetiségek politikai szempontból nem jöttek és jöhettek számításba. A románság néhány határmenti faluban élt egy-egy pópa és tanító vezetésével. A tótság élt csak jelentősebb tömegben Békéscsaba környékén, míg a szerbek éppen úgy, mint a románok, határmenti parasztszörványokon éltek. A nemzeti kisebbség, amellyel a trianoni Magyarországnak ilyen körülmények között számolnia kellett, a hazai németiség volt. A trianoni Magyarország területére ez a németiség csupán mintegy két évszázaddal ezelőtt, a törökök kiűzésétől kezdve telepedett le, Bécs tudatos gyarmatosító és germanizáló törekvéseinek szolgálatában. A német telepes községeket mérnökök építették

fel, innen van szabályos kör vagy négyszög formájuk, a telepéseknek a kormány ötévi adómentességet biztosított és ellátta őket a mezőgazdálkodáshoz szükséges állatállománnyal és gazdasági eszközökkel. A törökök által elpusztított ingoványos és egészségtelen területeken, ahol állandóan járványok ütötték fel a fejüket, ez a telepés némettség mégis nehezen tudott megkapaszkodni és különösen a klimatikus viszonyok miatt, amelyhez nem volt hozzászokva, jelentős veszteségeket szenvedett. Ez az oka annak, hogy különösen Délmagyarország vidékeit még ma is a németek temetőjének tekintik. Ez a némettség, amelyet helytelenül svábságnak neveznek, kizáróan földművelő elemekből állott. Csak később, a XVIII. század derekán kezdődött meg a német városi polgárság jelentősebb kialakulása. A legújabb időkig a német parasztság és a polgári réteg teljesen külön utakon járt és éppen ezért, ha a mult velük szembeni magatartását vizsgáljuk, úgy pillanatra sem szabad szem elől tévesztenünk ezt a különbséget. A nagy német paraszti tömeg szinte teljesen politikamentesen élt és a polgárság távolról sem jelentette az ő politikai reprezentációját. A német paraszt a veleszületett és alaptermészetét jelentő szerzési vágy által áthatva, szorgalmasan gazdálkodott, igyekezett vagyonát utódai számára növelni és azon fáradozott, hogy gyermekei a társadalmi ranglétrán emelkedjenek. Évente bocsátott ki ez a parasztság bő rajokat magából a magasabb társadalmi rétegek felé, amelyek túlnyomó része megmagyarosodott és a magyar nacionalizmus lehangosabb hirdetője lett, egy része élte a maga életét, készséggel áldozva magyar célokra, de hűséggel ragaszkodva némettségéhez. Egy töredék, néhány író, tudós, ujságíró, látta nagyobb távlatból a problémákat és igyekezett megoldásukhoz közelebb jutni. A német paraszt csak a legutóbbi évtizedekben lett valóságos tényezője a hazai némettség politikai életének és csak legutóbb jelenti a némettség valódi képviselőjét.

Mindeddig tehát hamis tételek és álképletek között volt kénytelen az igazságot keresni az, aki tisztába akart jönni a magyarországi némettség problémáival. A német polgári réteg mult századbeli elmagyarosodásának két főokát abban láthatjuk, hogy egyfelől a polgárságban sohasem szűnt meg az erős vágy, hogy társadalmilag emelkedjék s miután a magasabb életforma a magyar volt, ő is odahagyott mindent, hogy magyarrá lehessen. A másik ok, amely a magyarság felé sodorta a hazai német polgárságot, az a negativum volt, hogy nem akart az 1848-as szabadságharc eszméivel szemben a reakció oldalára állani époly kevéssé, mint ahogy az abszolutizmus idején nem akarta az elnyomást szolgálni. Belső ideológiai küzdelemből nincsen számára más kivezető út, ha a haladást és a kor nagy eszméit akarja szolgálni, mint hogy magyarrá lesz. A biedermeier polgár féltően őrzi német hagyományait és lendület nélkül olvad be a magyarságba, csendesen végezve napi munkáját és tel-

jesíti kötelességét magyar hazája iránt, amelyhez hűségesen ragaszkodik. Érdekes játéka a történelemnek, hogy egyedül a magyarországi németiség soha nem állott az irredenta szolgálatában és a magyar államközösséghez való ragaszkodásában merőben különbözik a többi nemzetiségektől, holott éppen ő volt legfőbb eszköze Bécs germanizációs törekvéseinek. Ennek okát kizárólag abban találhatjuk, hogy politikailag és lelkileg szembe fordult Béccsel.

A német népi öntudatú értelmiség zászlóvivői azonban, sajnos, torz történet szemléletet hirdetnek. Glatz Ede, Schröer Tóbiás Gottfried és pozsonyi barátai, majd Steinacker Ödön és Löher, akik valamennyien a német népi öntudat felrázásán fáradoznak, olyan beállítást adnak a hazai németiség szerepének és egyáltalán a német befolyás jelentőségének Magyarországon, amely azt semmiképpen sem illeti meg. Állításaik mélyen bántották a magyarságot és így nem sikerült megértésre találni éppen azokkal a magyarországi német vezetőkkel, akikkel pedig talán egyedül lett volna fontos és döntő a megegyezés. A magát illuziókban ringató magyarság sokkal könnyebben talált megértésre és jutott megegyezésre a németiség ama képviselőivel, akik a megmagyarosodás útján elindulva, egyre jobban távolodnak el népüktől. A népi öntudat harcossai ily módon elszigetelődnek, szavuk nem talál visszhangra és magáramaradottságuk megpecsételődik azzal, hogy a világháború előtti liberális Németország sorsukra hagyja őket. Ekkor fordulnak teljes erővel a nép felé és különösen a szász és bánáti sváb vidékeken egyre sűrűbben jelentkezik a paraszti és német népi öntudat együttesen. Ennek az öntudatnak lesz zászlóvivője Csonka-Magyarországon Bleyer Jakab egyetemi tanár és fellépésétől kezdve, mint azt Pukánszky Béla írja „Német polgárság magyar földön” című művében: „A kialvó polgári öntudat helyett most erőteljes paraszti öntudat irányítja a német népiség ügyét. A polgárság a német népi javak „hűtlen sáfárának” bizonyult: a német mozgalom jövője nem az ő kezében van.” Bleyer Jakab föllépte óta, indult meg a német polgárság körében is a disszimilációs folyamat. A disszimilánsok kilencvenkilenc százaléka azonban az egykori kormányzó biedermyer polgárok fiaiból kerül ki. „Ez a polgárság egy fél évszázaddal ezelőtt – írja Pukánszky Béla – érzelmeit visszafojtva szótlanul „drukkolt” az iskolaegyesület által indított sajtóvita német szereplői mellett. Ma más módok adódnak az érzelmenyilvánításra – folytatja, – de a lényeg ugyanaz: egy közösségi érzésben meg nem állapodott réteg disszimilációs hajlamaival reagál a németiség hatalmas vonzóerejére. Nem új disszimilációval állunk tehát szemben, hanem lappangó német népi öntudatú csoport közösségérzésének szinte természetes kilengéseivel.” Ugyanezek a lelki motívumok játszanak közre mindenütt, ahol a németiség részéről a disszimiláció jeleivel találkozunk.

A legutóbbi évek fejlődése már azok szerint a nagy népi elvek

szerint történik, amelyeket a Harmadik Birodalom vezére, Hitler Adolf fektetett le. A nemzeti szocializmus és a népiség eszméje a Harmadik Birodalom megszületésétől kezdve rohamosan hódított tért az országban és a magyarországi németiség mint nemzeti szocialista népcsoport keresi az elhelyezkedést a magyar hazában, hűséggel iránta és a birodalom nagy népi eszméi iránt.

AZ 1938 ÓTA MEGNÖVEKEDETT MAGYARORSZÁG területén ismét jelentős nemzeti kisebbségek élnek. Közülük, mint fentebb vázoltuk, eddig csak a németekkel sikerült clara pactat kötni, megfelelően a kor követelményeinek és a közös hagyományoknak. A többi nemzetiségekkel szemben Magyarország megadja a fennálló jogok státusát, de a dolgok természetéből folyóan velük megállapodásra csak a háború befejezése után, illetve Európa újjárendezése során juthat. Kétségtelen, hogy ez a rendezés sokban fog függeni az akkor fennálló körülményektől, de bizonyos, hogy magyar részről a legteljesebb mértékben érvényre jutnak azok az elvek és ősi hagyományok, amelyeket mindig hasonítani tudott Európához és rajta kívül eső okok kellett, hogy fennforogjanak, ha nem teljesíthette őket. Mint minden egyebet, Magyarország jövőbeni nemzeti-ségi politikáját is nagy mértékben fogja befolyásolni annak a szellemnek érvényesülése a háború után, amely a mult mélységeiből merítve, két évtized kálváriájában megtisztulva, az új, virtuális Magyarországot jelenti.

ZATHURECZKY GYULA